

Magdalena Kulpa

Poezja Danuty Wawiłow w przedszkolu¹

*Usiądź przy mnie, mamusiu.
Coś ci powiem do uszka...
Wiesz, kto do mnie przychodzi,
jak się kładę do łóżka?
Takie śliczne, puchate,
kolorowe jak ptaki...
Za nic w świecie nie zgadniesz!
To przychodzą RUPAKI !*

Wiersz *O Rupałkach* autorstwa Danuty Wawiłow pierwszy raz usłyszałam, będąc małym dzieckiem. Pięknie wydany tomik z kolorowymi ilustracjami zagubił się gdzieś podczas przeprowadzki. Próbowałam odnaleźć go w wielu bibliotekach, bezskutecznie. Ogromne trudności w wypożyczeniu pierwszych wydań tomików świadczą niezbicie, że jest autorką zapomnianą, choć wcześniej była nagradzana w kraju i zagranicą. Jej utwory zamieszczono w pracy zbiorowej pt. *Kultura literacka w przedszkolu* obok znanych i cenionych nazwisk, takich jak Tuwim, Brzechwa czy Chotomska. O samej Wawiłow w ostatnich latach pisze się niewiele. Wyjątek stanowi książka autorstwa Danuty Muchy *Danuta Wawiłow – Życie i twórczość. Próba monografii*. Najnowsze wydania poezji autorki Rupałków to Święto dzieciaków z 1998 roku, a także zbiorek wierszy *Najpiękniejsze wiersze Danuty Wawiłow* wydany w roku 1999, dzięki staraniom córki i męża poetki. Wspomniane wyżej zbiory zawierają wiersze z pierwszych

¹ Artykuł stanowi nieco zmieniony fragment pracy dyplomowej, napisanej pod kierunkiem dr Krystyny Zabawy w Wyższej Szkole Filozoficzno-Pedagogicznej „Ignatianum” (dziś Akademia Ignatianum) w Krakowie w 2008 r.

Z teorii

tomików: *Rupaki*, *Strasznie ważna rzecz*, *Wędrownka*, *Kalużysci*, a także wierszowane bajki, napisane razem z mężem Olegiem Usenką: *Bajka o stu królach Lulach*, *Trójkątna bajka*, *Bajka o kalejdoskopie i babie*. W 2003 roku Nasza Księgarnia wydała (w znanej rodzicom serii *Poczytaj mi mamo*) bogato ilustrowane dwie bajki: *Posłuchajcie bajki Nowej Prostokątnej i kwadratowej* oraz napisaną wraz z córką Natalią Usenko *Trójkątną Karolinę*. Godna polecenia jest również pozycja wydana w roku 2007 przez Akademię Rozwoju Wyobraźni. Jest to książka do słuchania pt. *Rozśmieszanki, rozmyślanki, usypianki*, zawierająca 44 wiersze Danuty Wawiłow. Na okładce płyty Grzegorz Leszczyński zachęca słowami: „Czytają? Nie czytają? Może... posłuchają???” Różne są drogi do książki. Jedna droga biegnie od wieczornych, «dobranockowych» czytań mamy, taty, dziadka... Inna od obrazków, które otworzyły drzwi wyobraźni (...) Akademia Rozwoju Wyobraźni podpowiada jeszcze inną drogę. Poprosiła najlepszych aktorów, by przeczytali dzieciom różne piękne książki. Słuchanie rozwija wyobraźnię, oprawa muzyczna pomaga w kształceniu wrażliwości, grafika – w rozwoju myślenia plastycznego. To jest seria dla ciekawego wrażeń dziecka i każdego myślącego rodzica”.

W niniejszym artykule chcę przypomnieć postać i twórczość Danuty Wawiłow oraz pokazać, jak można ją wykorzystać w pracy z dziećmi w przedszkolu. Moim celem jest zachęcenie nauczycielek do sięgnięcia po tę wspaniałą poezję.

Życie i twórczość

Matka Danuty związała się z ruchem socjalistycznym i w 16. roku życia opuściła dom rodzinny. Podczas II wojny światowej zesłana w głąb Rosji uniknęła śmierci, co nie udało się pozostałym członkom jej rodziny. Wyszła za mąż za Rosjanina, który zginął pod Stalingradem, nie doczekawszy narodzin córki Danuty w roku 1942. Studiująca i samotnie wychowująca dziecko matka, poświęcała córce zbyt mało czasu i w żaden sposób nie potrafiła okazać swojej macierzyńskiej miłości². Tęsknota za tym uczuciem wypełniła się w życiu późniejszej poetki, która została szczęśliwą matką dwojga dzieci: Konstantego i Natalii. Od tego czasu zaczęła pisać dla dzieci i o dzieciach, opierając się na własnych obserwacjach.

„W autobusie stoję zawsze tam, gdzie jest dziecko. Wiem wtedy, że nie będę się nudzić, zawsze usłyszę coś ciekawego”³.

² Zob. D. Mucha, *Danuta Wawiłow. Życie i Twórczość. Próba monografii*, Kielce 2005. Informacje biograficzne podaję za tą autorką.

³ D. Wawiłow, cyt. za B. Tuszyńska-Chechtacz, *Dzieciństwo jest światem poezji*, „Wychowanie w Przedszkolu”, (1986)7/8, s. 343.

Oprócz doświadczeń matki i obserwatorce własnych i obcych dzieci, Wawiłow zyskała podstawy warsztatu i świadomość słowa, studiując filologię rosyjską i polską. Język doskonaliła, tłumacząc także przez wiele lat literaturę rosyjską. Była zatem poetką, pisarką, tłumaczką, autorką słuchowisk radiowych, tekstów piosenek i widowisk teatralnych. Rozmileniowana w języku i poezji marzyła: „Poezja ludowa powinna odnaleźć drogę do czytelników, zwłaszcza młodych, powinna im towarzyszyć do dzieciństwa”⁴. O pisaniu dla dzieci powiedziała kiedyś: „Żeby pisać dobrą książkę o psie, trzeba być psem albo przynajmniej choć trochę się nim poczuć, żeby pisać dla dziecka trzeba być w środku dzieckiem”⁵.

Analizując pierwszy tomik poezji dla dzieci Danuty Wawiłow (*Rupaki*, 1977) Grzegorz Leszczyński nazwał jej lirykę „oddziecięcą”⁶, dodając, że krąg tematyczny utworów koncentruje się wokół dziecięcych przeżyć i doświadczeń w pierwszych kontaktach z otoczeniem. Krytyk zwrócił również uwagę na dwie tendencje: fascynację folklorem ludowym i dziecięcym. O zamiłowaniu do folkloru często mówiła sama poetka. W wywiadzie, udzielonym D. Świerczyńskiej-Jelonek, powiedziała: „chętnie zostałabym wędrowną poetką, która jeździ od wsi do wsi, od miasteczka do miasteczka, za niewygórowaną opłatę i nocleg opowiada bajki, czyta wiersze, a zarazem zbiera inspiracje do swoich nowych książek”⁷. Duży udział w powstawaniu wierszy miały jej dzieci, a głównie Natalia, która, gdy dorosła, sama została poetką.

Strasznie ważna rzecz (1978) – to drugi tomik poetki, w którym brak już inspiracji folklorem ludowym, ale w zamian pojawia się dziecięcy sposób myślenia, mówienia i „składania rymów”. Przeważają dwa wyraźne nurty. Pierwszy to pełne humoru i ciepłej ironii portrety dzieci oraz obrazy ich zabaw (*Kałużyści*), zachowań i pragnień (*Urodzinki*), rozmów z dorosłymi (*Strasznie ważna rzecz*), wyobraźni (*Listy*). Nurt drugi wywodzi się z inspiracji rysunkiem dziecięcym, w którym kompozycje plastyczne to gra kolorów, oddająca nastrój i barwy świata.

W dziecięcych wyliczankach, rymowankach, zgadywankach poetka odkryła metodę swojej pracy twórczej. Eufonia oraz zastosowanie charakterystycznych dla języka dziecka i poezji dziecięcej środków leksykalnych, gramatycznych i stylistycznych sprawia, że jej twórczość afirmująca dzieciństwo posiada niewątpliwy walor oryginalności, nowatorstwa i atrakcyjności. Wawiłow odrzucała poezję dydaktyczną, bliższa jej jest zabawa słowem: „Przeraża mnie nurt wierszy pisanych dla dzieci – w celu umoralniającego, by narzucić dziecku

⁴ D. Wawiłow, cyt. za D. Świerczyńską-Jelonek, *Chętnie zostałabym wędrowną poetką*, „Guliwer” (1992)6, s. 18.

⁵ D. Wawiłow, cyt. za D. Mucha, *Danuta Wawiłow. Życie i twórczość*, dz. cyt., s. 21.

⁶ G. Leszczyński, *Oddziecięca liryka Danuty Wawiłow*, „Wychowanie w Przedszkolu”, (1987)2, s. 75.

⁷ D. Wawiłow, cyt. za D. Świerczyńską-Jelonek, *Chętnie zostałabym wędrowną poetką*, art. cyt., s. 19.

Z teorii

swoje ubogie skądinąd, bardzo normatywne widzenie świata. (...) Dorosli, którym się wydaje, że najłatwiej pisać dla dzieci, bo są głupie, piszą wtedy takie totalne bzdury, co zawsze mnie oburzało i oburza”⁸.

Oprócz wierszy lirycznych w dorobku Wawiłow znajdują się wierszowane baśnie fantastyczne. Takie utwory pisała wspólnie z mężem, Olegiem Usenko. Jak sama powiedziała: „Jest to nowy gatunek bajkoprzypowieści, przeznaczony w różnych swych warstwach dla dzieci i dorosłych, ze złożonym filozoficznym przesłaniem (...) Chcieliśmy pokazać ludzi, którzy zamiast czerpać z życia, starają się je modelować”⁹. Jako pierwsza powstała Trójkątna bajka, która pierwotnie stanowiła II część tomiku *O Rupałkach*. Zamieszczono ją również w opracowaniu z serii Biblioteczka Nauczyciela: *Matematyka w literaturze dziecięcej*¹⁰ w rozdziale poświęconym figuram geometrycznym.

Bajek, które z powodzeniem wykorzystać można w pracy przedszkola, m.in. do poznania i rozróżniania figur geometrycznych, Wawiłow ma w swojej twórczości więcej. Są to: *Trójkątna Karolina* oraz *Posłuchajcie bajki nowej prostokątnej i kwadratowej*. W kolejnych latach ukazały się *Bajka o królewiczu, kalejdoskopach i babie* (1980) oraz *Bajka o stu królach Lulach* (1982).

Oprócz wymienionych na wstępie tomików wierszy Danuta Wawiłow wydała *Wiersze dla niegrzecznych dzieci* (1987) i *Dzieci w lesie* (1991). Jak pisze Grzegorz Leszczyński: „Język tej poezji jest bliski językowi dziecka – prosty, bezpretensjonalny, zaskakujący oryginalnością zestawień słownych, a świat przedstawiony – bliski światu dziecka: bezpieczny, zmysłowy, nie ograniczony konwenansami”¹¹. Dlatego tak dobrze nadaje się do zabawy i pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym, a szczególnie do edukacji literackiej i wychowania przez sztukę słowa.

Danuta Wawiłow zmarła w 1999 roku w Warszawie.

Kręgi tematyczne – do wykorzystania w pracy z dziećmi

Katarzyna Łysko podzieliła świat dziecięcy w wierszach poetki według nadrzędnych wartości, takich jak: rodzina, zabawa, sen, przyroda oraz marzenia i imaginacje¹². Wszystkie te kręgi tematyczne mogą mieć zastosowanie w przedszkolu. Zostaną tu zatem krótko przedstawione.

⁸ D. Wawiłow, cyt. za D. Mucha, *Danuta Wawiłow. Życie i Twórczość*. dz. cyt., s. 23.

⁹ Tamże.

¹⁰ *Matematyka w literaturze dziecięcej*, praca zbiorowa, Biblioteczka elementarna nauczyciela, Jelenia Góra 1994.

¹¹ G. Leszczyński, hasło *Wawiłow Danuta*, [w:] *Słownik literatury dziecięcej i młodzieżowej*, pod red. B. Tylickiej, G. Leszczyńskiego, Wrocław 2002, s. 409.

¹² K. Łysko, *Strasznie ważna rzecz – dziecięce postrzeganie w wierszach Danuty Wawiłow* <<http://members.chello.pl/j.uhma/Wawilow>> HTML, (dostęp: 23.04.2008), s.1.

Rodzina

Najważniejsza wartość w życiu dziecka. W zbiorach wierszy Wawilów rodzice piszą do siebie pełne miłości listy (*Listy*), tata boi się psa (*Taki wielki pies*), babcia „fika koziołki” z pudelkiem (*Babcia i pudel*), a siostra to prawdziwa królowa (*Moja siostra królowa*). Wręcz bajkowo i nierealnie przedstawieni zostali członkowie „podstawowej komórki społecznej”. Czar pryska, kiedy natrafiamy na wiersz Szybko, bo właśnie w nim zawarte jest największe pragnienie dziecka: spokojnego bycia razem, niespiesznej bliskości:

*Szybko, zbudź się,
szybko, wstawaj!
Szybko, szybko, stygnie kawa!
Szybko, zęby myj i ręce!
Szybko, światło gaś w łazience!(...)
A ja chciałbym przez kałuże
iść godzinę albo dłużej,
trzy godziny lizać lody, (...)*

*Chciałbym wszystko robić wolno,
ale mi nie wolno...*

(Szybko)

Typowy rodzicielski monolog poranny zostaje skomentowany przez umęczone wiecznym pośpiechem dziecko. Wiersz, pomimo poważnego przesłania, nie traci lekkości, m.in. dzięki grze słów w końcowych wersach. Wator humorystyczny nadaje mu także zdecydowany, gwałtownie zmieniający się rytm: używając terminologii muzycznej – od *staccato*, podkreślanego krótkimi, powtarzanymi słowami (z powtarzającymi się samogłoskami y, a) po *legato*, tworzone przez dłuższe słowa i powtarzające się samogłoski o, u.

Dzieciństwo

Twórczością dla najmłodszych zainteresowały Danutę Wawilów jej własne dzieci: „Dopiero, kiedy moja mała córka Natasza¹³ zaczęła wymyślać wiersze zainspirowało mnie to i zaczęliśmy z mężem wymyślać wierszyki o niej i tak się to zaczęło”¹⁴.

W wymyślaniu i wykonywaniu czynności sprawiających przyjemność jemu samemu liryczny bohater, dziecko jest niezmordowane, lepi,

¹³ Córka Wawilów jest Natalia Usenko, nazywana przez mamę Nataszą lub Natalią. Została także poetką i tłumaczką.

¹⁴ D. Wawilów, cyt. za B. Tuszyńska-Chechłacz, *Dzieciństwo jest światem poezji*, art. cyt., s. 335.

Z teorii

śpiewa rysuje. Czuje się szczęśliwe, gdy nie krępują go zakazy, nie musi pamiętać o regułach dobrego zachowania, tak jak w wierszach *Niewidzialna plastelina* czy *Kopareczka*.

*Ulepiłam mamie domek
z niewidzialnej plasteliny,
[...] Namęczyłam się ogromnie,
stłukłam łokieć, zbiłam szklankę...*

*Mama, tata, chodźcie do mnie!
Mam tu dla was niespodziankę!
Czemu na mnie tak patrzycie
i zdziwione macie miny?
Czyście nigdy nie widzieli
niewidzialnej plasteliny?*
(*Niewidzialna plastelina*)

*Nie chcę z mamą iść do parku,
wolę bawić się koparką,
moją starą,
ukochaną,
połamaną,
podrapaną.
Po dywanie pojeździmy,
poryczymy, powarczymy,
wykopiemy w ziemi dziurę,
dostaniemy za to w skórę*
(*Kopareczka*).

Inną formą zabawy jest własna twórczość dziecka, na przykład rysunki (*Brzydkie zwierzę*) lub zabawne wierszyki powstałe podczas zabawy słowem. W ten sposób powstały słowa: *kałużyści* dla nazwania dzieci bawiących się w kałuży i *łocistki*, czyli dziewczynki karmiące koty.

W pierwszych dwóch tomikach pojawia się wiele wierszy z motywem lęku (*WZOO*, *Taki wielki pies*, *Jak tu ciemno*) i jak mówi sama poetka, jest to zabieg celowy: „Wszystkie te lęki dziecko przezwycięża, zamieniając je w zabawę. Wydaje mi się, że możliwość wyładowania własnych lęków w wierszu, przy tym w wierszu śmiesznym, jest dla dziecka sprawą bardzo ważną. Zależało mi na tym, żeby te wiersze pomogły dzieciom, nie tylko śmieszyły. Jak w wierszu *Jak tu ciemno* – o dziecku, które zasypia w ciem-

nym pokoju i panicznie się boi”¹⁵. Boi się również wielkiego psa i znanych z baśni wilków, a także strzyg, rodem z wierzeń i legend ludowych. Lekarstwem mogłaby być obecność matki i śpiewana przez nią kołysanka, w typie *Sennej piosenki*, opartej na dialogowym ciągu pytań i odpowiedzi, potwierdzających uspienie wszystkiego wokół lub recytacja liryku *Idzie sen do synka*.

*Idzie sen do synka
poprzez senne morza,
przez ciemne bezdroża
idzie, idzie sen (...)*

*Idzie, idzie sen
przez dwanaście miast.
Nie zatrzymuj go,
nie wołaj,
by zdążył na czas.
(Idzie sen do synka)*

Dziecko stopniowo usamodzielnia się i stara się samo pokonywać barierę strachu. Oswaja lęki przez perswazję lub przypisywanie ich innym. Taką właśnie scenkę odnajdujemy w wierszu *Taki wielki pies*:

*Za tym domem stoi buda
i w tej budzie jest
tylko nie bój się, tatusiu!*

*Tylko nie bój się, tatusiu!
taki wielki pies.*

Mały bohater z innych liryków próbuje także uciekać w sen, zabawę bądź wpisać owe lęki w świat baśni, w której możliwe jest odwrócenie sytuacji czy zamiana cech charakterologicznych. Wtedy lew może być łagodny i dobry (*Czarny lew*), a nocne szmery za ścianą, upersonifikowane, przestają być groźne, jak w wierszu *Król*.

Spanie jest też okazją do tego, aby śnić. We śnie uwidaczniają się przeżycia dziecka. Dzieci potrafią w marzeniach sennych tworzyć i przywoływać różne najfantastyczniejsze stwory. Przykładem najbardziej kolorowych i bajkowych stworów jest cytowany już wiersz *O Rupakach*. Rupaki łączą w sobie cechy fizyczne świata zwierzęcego i cechy ludzkie.

¹⁵ D. Wawilow, cyt. za Tuszyńska-Chechłacz B., *Dzieciństwo jest światem poezji*, „Wychowanie w Przedszkolu”, (1986)7/8, s. 336.

Z teorii

Zamieszkują w różnych dziurach, kątach i na półkach. Posiadają też cechy osobowościowe oraz komicznie się zachowują.

*(...)zawsze tańczą kozaka,
gdy na burzę się zbiera,
spią w kaloszach, a kąpiel
zawsze biorą we frakach...*

Te tajemnicze stworki przychodzą zawsze wtedy, gdy zapada się w sen, gdyż tylko on pozwala przeniknąć dziecku w ich fantastyczną krainę. W dalszej części wiersza dziecko żegna się z matką, chcąc jak najszybciej zanurzyć się w swój wysniony świat.

Czytając dzieciom podobne utwory, powodujemy, że mały dziecięcy świat zostaje zasiedlony przez bliskie dziecku, bo wesołe i zabawne stworki i postacie. Jest jego własnym światem, niebędącym jedynie kopią przekazu telewizyjnego, nie rodzi więc wewnętrznych konfliktów, nie staje się przyczyną lęków i nerwic, lecz stanowi bliską i przyjazną ostoję, na której buduje ono podstawy swojej dorosłej osobowości¹⁶.

Przyroda

Kolejną ważną rzeczą dla dziecka w otaczającym go świecie są zjawiska przyrody, które ożywają w oczach małego dziecka, wywołując u niego lęk. W wierszu *Jak tu ciemno* „wiatr się gniewa, krzyczy, gwizdże”, w utworze *Śnieżysko* „zima leci białym samolotem”, bo tak właśnie dzieci postrzegają spadające płatki śniegu. Bliski związek z przyrodą prowadzi do jej antropomorfizacji, np. pokrzywa w wierszu pod tym samym tytułem postrzegana jest jako istota czująca, cierpiąca z powodu odrzucenia i samotności, a więc głęboko nieszczęśliwa. Skłonność do uproszczeń powoduje, że określoną porę roku czy dnia utożsamia się z jednym dominującym kolorem:

*Drzewa będą zielone,
góry będą zielone,
chmury będą zielone,
wielkie i puchate!
Domy będą zielone,
dymy będą zielone...*

Wiesz, dlaczego zielone?

Bo to będzie lato!

(Lato)

Tak rozbudzona ciekawość świata u dziecka będzie domagać się wyjaśnienia wielu zjawisk, np. zmienności pór roku (*Jesień, Ptaki*), tajemnic wiatru i morza (*Jak wygląda wiatr, Morze*). Dążenie do ogarnięcia świata, wykrycia i rozwiązania jego zagadek, uświadamia dziecku fakt, że jest ono częścią, małym elementem tego świata:

*Leżę sobie w parku
na trawie.
Leżę sobie w mieście Warszawie(...)
Leżę sobie w Polsce
na świecie.
Na planecie mojej,
Na Ziemi
płynę pośród gwiazdnej
przestrzeni.
(Latem)*

Wyobraźnię małego przedszkolaka pobudzą barwne opisy drzew, liści i pór roku, parków i ptaków w lirykach: *Śnieżysko, Wieczór i Ptaki*.

Marzenia

Grażyna Sawicka, analizując warstwę semantyczną poetyckich utworów autorki Rupaków, wyróżniła dwa podstawowe marzenia: być takim jak dorośli i mieć prawo do bycia dzieckiem¹⁷. W swoim fragmentarycznym pojmowaniu świata dziecko z dorosłego wyodrębnia tylko te cechy, które podziwia, dlatego pragnie być mądrym, odważnym i podobnie jak dorośli pragnie mieć władzę.

*Kiedy się bawię z tatą
to jestem strasznym,
strasznym,
strasznym piratem.
Albo dzielnym rycerzem.
Albo bokserem.
(Wiersz o mnie).*

Natomiast pragnienia skoncentrowane na prawie bycia dzieckiem to pragnienie wszystkiego, co zapewnia mu bezpieczeństwo, a więc bliskość matki, własnego ukochanego zwierzątka, a także wolność w wyborze

¹⁷ Zob. G. Sawicka, *Językowy obraz marzeń dziecięcych w twórczości Danuty Wawilów*, [w:] *Dziecko i jego światy w poezji dla dzieci*, dz. cyt., s. 279.

Z teorii

zabaw i przedmiotów zabaw, jak w wierszach cytowanych już wcześniej, *Kopareczka* i *Kalużyści*. Marzy także o świecie bez przymusu, w którym może dyktować prawa i w którym spełni się jego pragnienie dawania miłości bez ograniczeń. Analizując liryki Wawilow, autorka artykułu podkreśla, że dziecko tak najbardziej pragnie poczucia bezpieczeństwa, aby czuć się w pełni szczęśliwe, jak w utworach *Spacerek*, *Lato*. Marzenia o potrzebie prawa do życia po swojemu obrazują utwory poświęcone zabawie, bo dziecko chce się bawić we wszystko i wszystkim. Stać się czarodziejem, mieć władzę nad światem ludzi i zwierząt, w którym wszystko jest możliwe to kolejne marzenie dziecka. Możliwa będzie wtedy rozmowa z drzewem, pokrzywą, lasem, polem. Nie wszystko musi być realne, może „być na niby” jak w liryku *Niewidzialna plastelina*.

Dzieci z natury mają tendencję do praktyki o charakterze magicznym, wierzą w sprawczą siłę słów. Nic więc dziwnego, że ich ulubionymi utworami są bajki i baśnie oraz ich literackie repliki, w których można dostrzec ślady dawnych mitologii¹⁸.

*Zdarzyło się przed laty –
tak wieść prastara niesie –
że dwoje małych dzieci
zabłądziło w ciemnym lesie.
(...)
i przyleciała sowa
na swoich skrzydłach miękkich
przykryła je listkami
śpiewała im piosenki.
Słuchając jej piosenek
na mchu usnęły miękkim
te biedne małe dzieci,
co zabłądziły w lesie.
(Dzieci w lesie)*

Bohater literacki marzy o swojej arkadii, gdzie będzie „ciepła ziemia i „dużo nieba” i każdy będzie miał to, czego najbardziej mu potrzeba”.

*I nikt nikogo nie będzie się bać.
I nikt z nikogo nie będzie się śmiać.
I każdy będzie
rozumiał każdego.
(Wędrowną)*

Dziecięce pragnienia i fantazjowanie, prośby i groźby wzmacnia posłużenie się przez poetkę osobą dziecka-poety, mówiącego wystylizowanym językiem. Analiza językowa wierszy Danuty Wawiłow uwidacznia cechy charakterystyczne słownictwa i gramatyki dziecka w wieku od 3 do 8-9 lat. Charakterystyczne w tym okresie myślenie przyczynowo-skutkowe, w zakresie sprawności językowej przejawia się zainteresowaniem dziecka etymologią i budową morfologiczną wyrazów, następuje gwałtowny wzrost umiejętności budowania i rozumienia budowy nowych wyrazów, co w rezultacie prowadzi do tworzenia neologizmów. A zatem dziecko w tym wieku jest już przygotowane do odbioru poezji, jak i do jej tworzenia. Słownictwo wierszy autorki *Rupaków* to bogactwo typowych dla dzieci neologizmów, które wzmacniają tym samym odczucie autentyczności bohatera lirycznego – dziecka. Przykładem może być słowo „rupaki” utworzone na zasadzie analogii do form typu zwierzaki, kociaki, chłopaki, głuptaki.

Dzieci i dorośli

Relacja dziecko-dorośli to nie tylko pełne uczucia macierzyństwo. Również tutaj pojawiają się zmartwienia, gniew i troski, prawdziwe, niekłamane, ujęte tylko w liryczną sytuację wiersza, jak w utworach: *Mama ma zmartwienie* i *Pożaluj mnie*.

*Mama usiadła przy oknie.
Mama ma oczy mokre.
Mama milczy i patrzy w ziemię.
Pewnie ma jakieś zmartwienie (...)
(Mama ma zmartwienie)*

*Jak się będziesz gniewać na mnie,
to ołówki Ci połamię,
słonia Ci nie narysuję
i pałacu nie zbuduję (...)
(Pożaluj mnie)*

Autorka z wyczuciem psychologicznym, w nastroju liryzmu i smutku ukazuje portret dziecka, nie w konwencji zabawy, lecz ogarniętego wieloma problemami czy wręcz cierpieniem. Ukazuje dziecięce dąsy i żale wynikające z bezradności życiowej. Apodyktyczność rodziców i opiekunów wyzwała bunt i prowadzi do marzeń o dorosłości, która utożsamiona jest z wolnością i władzą, dającą możliwość wydawania surowych nakazów i formułowania upomnień. Z taką sytuacją liryczną spotkamy się w wierszu *Marsz do łóżka!*

Z teorii

*Gdy już dorosłym będę panem,
to się okropnie groźny stanę!
I przyjdą do mnie moje dzieci,
I szepną mi do uszka:
„Tatusiu, chodź się bawić z nami!”
Spytam:
„Kto spodnie mi poplamiał?”
„Kto mi na biurko włożył nogami?
Kto się poskarżył na mnie mamie?
W tej chwili marsz do łóżka!”*

Dziecko kieruje się sercem i wyobraźnią, ma skłonności do hiperbolizacji – dorosły ocenia fakty trzeźwo, według norm i kryteriów. Nie może więc zobaczyć przedmiotów z niewidzialnej plasteliny, nie wie, dlaczego przedszkolak chce rysować brzydkie zwierzę (*Brzydkie zwierzę*) i sytuacje te niezwykle dziwią dziecko. Rozczarowany bywa i dorosły, kiedy próba wprowadzenia malca w świat sztuki kończy się niepowodzeniem, ponieważ dla dziecka w tym okresie rozwojowym płaszczyzną odniesienia jest postrzegalny świat, a język dzieł plastycznych, podobnie jak kod słowny, jest dlań przeźroczysty i wskazuje tylko na rzeczywistość istniejącą poza dziełem artysty¹⁹.

*Idę z mamą na wystawę!
To dopiero jest ciekawe!
Piękny pałac, wielka brama...
„To muzeum” – mówi mama.
Nie widziałem ani razu
tylu ludzi i obrazów.
(...) Mamo, chodź tu! Mamo zobacz!
To dopiero piękny obraz!
Kwitną kwiaty, słońce świeci,
na ławeczce siedzą dzieci...
Tylko taka brzydka rama...
„To jest okno” – mówi mama.
(Na wystawie)*

Pełne prostoty wiersze autorki *Rupaków*, eksponujące wdzięk i naiwność, a zarazem bogactwo wewnętrznych przeżyć i zmysłowych wra-

zeń dziecka to swoiste vademecum dla rodziców i opiekunów, nie zawierające wprawdzie gotowych recept wychowawczych, ale skłaniające do przemyśleń i refleksji nad odmiennością dziecięcego świata, nad autentycznymi układami na linii dziecko-dorosły i nad własną egzystencją. „Świat nie jest ani spokojny, ani uporządkowany. Dziecko dowiaduje się o tym od razu, kiedy wyjdzie spod opieki rodziców na podwórko czy do przedszkola i musi sobie radzić w tym świecie”. Autorka jest bowiem przekonana, że „mały i duży człowiek są jednakowo bezbronni wobec zagadki życia, ale duży ma trochę więcej doświadczenia i powinien małemu pomóc jak przyjaciel i towarzysz na tej trudnej drodze²⁰”.

Twórczość D. Wawiłow, adresowana głównie do dzieci w wieku przedszkolnym, pełna jest takich wartości, jak: aktywizowanie emocji, budzenie wrażliwości na sprawy ludzkie i piękno otaczającego świata, przekazywanie elementarnych wiadomości, rozwijanie umiejętności postrzegania, pobudzanie fantazji oraz wpajanie podstawowych norm moralnych. Lirykę Danuty Wawiłow zalicza się do tzw. literatury osobnej, ale przedstawiona w niej sfera wewnętrznych doznań stanowi płaszczyznę, na której spotykają się i mogą się porozumieć dorosły z dzieckiem, ponieważ pragnienie miłości, przyjaźni, akceptacji i bezpieczeństwa, zachwyt dla piękna świata, gorzycz zawodów czy tęsknota za lepszym, sprawiedliwym bytowaniem to uczucia przeżywania ze zróżnicowanym stopniem świadomości, ale bez względu na wiek.

Wiersze Brzechwy i Tuwima są cały czas obecne w przedszkolnym życiu literackim. Twórczość Danuty Wawiłow też należy już do klasyki. Warto dołożyć starań, aby i ona zapuściła korzenie w świadomości czytelniczki dzieci już od najmłodszych lat.

Tomiki z wierszami Danuty Wawiłow:

Rupaki, Warszawa 1977.

Strasznie ważna rzecz, Warszawa 1978.

Wierszykarnia, Warszawa 1993.

Święto dzieciaków, Warszawa 1998.

Chłopaki i dziewczynki, Gdańsk 1998.

Najpiękniejsze wiersze, Wrocław 1999.

Trójkątna Karolina, Warszawa 2003.

Posłuchajcie bajki nowej prostokątnej i kwadratowej, Warszawa 2003.

²⁰ D. Wawiłow, cyt. za B. Kulka, *Świat dziwnych doznań w twórczości Danuty Wawiłow*, art. cyt., s. 272.

Z teorii

Bibliografia

- Antologia poezji dziecięcej*, oprac. J. Cieślowski, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1983.
- Baluch A., *Książka jest światem*, Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas, Kraków 2005.
- Bisz A., *Fantastyczny świat wyobraźni w utworach dziecięcych*, „Wychowanie w Przedszkolu” (2003)2.
- Bolek I., *Szkoda, że zabrakło krasnoludków*, „Nowe Książki” (1984)1.
- Chyła-Szypulowa I., *Twórczość literacka dla dzieci. Eksplikacje muzyczne*, Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej, Kielce 2006.
- Diłanian D., *Krasnoludki a świata uroda*, „Nowe Książki” (1983)1.
- Dziecko i jego światy w poezji dla dzieci*, pod red. U. Chęcińskiej, Książnica Szczecińska, Szczecin 1994.
- Frycie S., Kaniowska-Lewańska I., *Kultura literacka w przedszkolu*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1982.
- Kulik M., *Rupaki w Bibliotece*, „Guliwer” (2003)4.
- Kulka B., *Świat dziecięcych doznań w twórczości Danuty Wawiłow*, „Warsztaty Polonistyczne” (1994) Książnica Szczecińska, Szczecin, s. 257–273.
- Leszczyński G., *Oddziecięca liryka Danuty Wawiłow*, „Wychowanie w Przedszkolu” (1987)2.
- Łysko K., *Strasznie ważna rzecz – dziecięce postrzeganie w wierszach Danuty Wawiłow*, <http://members.chello.pl/j.uhma/Wawilow2>. (dostęp: 23.04.2008).
- Matematyka w literaturze dziecięcej*. Biblioteczka elementarna nauczyciela, Jelenia Góra 1994.
- Mucha D., *Danuta Wawiłow – Życie i Twórczość*. Próba monografii, Naukowe Wydawnictwo Piotrkowskie Filii Akademii Świętokrzyskiej, Kielce 2005.
- Papuzińska J., *Dziecko w świecie emocji literackich*, Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Warszawa 1996.
- Słownik literatury dziecięcej i młodzieżowej*, pod red. B. Tylickiej, G. Leszczyńskiego, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 2002.
- Świąder I., *Witamina C*, „Nowe Książki” (1988)3.
- Świerczyńska-Jelonek D., *Chętnie zostałabym wędrowną poetką*, „Guliwer” (1992) 6.
- Tuszyńska-Chechłacz B., *Dzieciństwo jest światem poezji*, „Wychowanie w Przedszkolu” (1986)7/8.
- Tuszyńska-Chechłacz B., *Magiczny świat figur*, „Wychowanie w Przedszkolu” (1988)6.
- Tuszyńska-Chechłacz B., *Poezja rozwija dziecięcą wyobraźnię*, „Wychowanie w Przedszkolu” (1988)7.
- Żuchowska W., *Oswajanie ze sztuką słowa*, Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1992.

Streszczenie:

Celem tekstu jest przypomnienie sylwetki i twórczości jednej z najwybitniejszych współczesnych poetek, piszących dla dzieci – Danuty Wawiłow (1942-1999). Autorka artykułu udowadnia, że wiersze Wawiłow świetnie nadają się do wykorzystania w pracy/zabawie z dziećmi w przedszkolu. Wpływają one korzystnie nie tylko na edukację językową (co oczywiste), wychowanie estetyczne, edukację emocjonalną, ale mogą zostać zastosowane w niemal każdym obszarze edukacyjnym, objętym podstawą programową (np. w kształceniu matematycznym czy przyrodniczym). W artykule omawiane są podstawowe dla poetki kręgi tematyczne, niezwykle istotne dla dzieci w wieku przedszkolnym: rodzina, relacje w rodzinie, radości i troski dzieciństwa, dziecięce zabawy, sny, marzenia, lęki, a także – przyroda. Przy każdym temacie wymieniane są (czasem też cytowane we fragmentach) odpowiednie wiersze Wawiłow. Dodatkowo na końcu artykułu znajduje się bibliografia, która ułatwi nauczycielom znalezienie omawianych utworów.

Słowa kluczowe: wychowanie przedszkolne, wychowanie przez literaturę, poezja dziecięca, folklor dziecięcy, zabawa, edukacja emocjonalna, edukacja matematyczna/ przyrodnicza/językowa, relacje dorosły-dziecko

Poetry by Danuta Wawiłow in a Kindegarten**Summary:**

The aim of this text is to remind one of the best Polish contemporary poet, writing for children – Danuta Wawiłow (1942-1999). The author of the article proves that poems by Wawiłow are excellent to use while working/playing with children in a kindergarten. They have a very good impact not only on language education (which is obvious), esthetic education (education through art), emotional education, but they may be used in almost every educational field that is demanded in the kindegarten curriculum (eg., in mathematics or nature). The basic topics in this poetry are mentioned and discussed. These are topics especially important for children aged 3-6: a family, family relations, joys and problems of childhood, children's plays, dreams, fears, and also - the nature. In every part adequate poems are mentioned (some of them quoted in fragments). Additionally, at the end of the article there is a bibliography that will help teachers to find discussed poems and use them in their work with children.

Key words: kindergarten education, education through literature, children's poetry, children's folklore, game and play, emotional education, mathematical/natural/language education, child-adult relations

